

Ганусич В.О., Лоя М.І.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

У статті розкривається зміст поняття зобов'язань підприємства. Вказано на необхідність формування досконалої системи бухгалтерського обліку зобов'язань як важливого елемента системи управління. Розглянуто спірні питання щодо віднесення доходів майбутніх періодів та забезпечень до складу поточних зобов'язань. Досліджено питання їх віднесення до власного капіталу на матеріалах Закритого акціонерного товариства «Ужгородська швейна фабрика». Запропоновано пропозиції щодо вдосконалення обліку поточних зобов'язань підприємства.

Ключові слова: поточні зобов'язання, кредиторська заборгованість, аналітичний облік, синтетичний облік, фінансовий стан.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації економіки та виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки виникає потреба у нагальному вирішенні проблем, пов'язаних з поточними зобов'язаннями. Це обумовлюється тим, що зобов'язання разом з активами формують фундамент бухгалтерського обліку на підприємстві, тому вони є надзвичайно важливою ділянкою обліку. Але, на сьогоднішній день не приділяється достатньої уваги питанням обліку поточних зобов'язань, внаслідок чого погіршується стан обліку, спотворюється інформація про фінансове становище підприємства, ускладнюються розрахунки, приймаються нераціональні управлінські рішення тощо. Це, в свою чергу, приводить до необхідності удосконалення теорії та методології бухгалтерського обліку поточних зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки питання стану та динаміки поточних зобов'язань підприємства є актуальним на теперішньому етапі розвитку економіки, то воно стало об'єктом досліджень багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, над питанням класифікації поточних зобов'язань у законодавстві та бухгалтерському обліку працювали С.І.Травінська, В.М.Расенко, О.О.Волинець. Проблемні аспекти ідентифікації зобов'язань у праві та обліку, а також їх порівняння, розкриваються у працях В.І.Орлова, М.Баффета, Д.Кларка. Дослідженням щодо відображення поточних зобов'язань в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, відповідно до міжнародних стандартів, займалися Н.С.Абалмасова, В.С.Терещенко, В.В.Качалина, О.В.Соловйова.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження підходів до визначення поточних зобов'язань, обґрунтування важливості досконалого ведення їх обліку, а також розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку зазначених зобов'язань.

Питання раціонального формування системи обліку поточних зобов'язань на підприємстві є об'єктом дослідження багатьох науковців, однак залишається низка невирішених питань. У першу чер-

гу до них належить питання віднесення доходів майбутніх періодів та забезпечень до складу поточних зобов'язань. З приводу цього не сформовано єдиної думки щодо правильності віднесення цих елементів до складу окремих розділів балансу.

Виклад основного матеріалу. В умовах стрімкого розвитку ринкової економіки, діяльність кожного підприємства супроводжується постійною взаємодією з іншими господарюючими суб'єктами. Але, зазвичай, для забезпечення раціональної співпраці підприємству недостатньо його власних коштів, і це викликає потребу залучення позикового капіталу. В свою чергу це спричиняє виникнення короткострокових та довгострокових зобов'язань підприємства перед кредиторами.

Наявність позичених коштів є нормальним та необхідним явищем для будь-якого підприємства, адже вони є основою ринкових відносин між суб'єктами господарювання. Більше того, зобов'язання є важливим фактором впливу на фінансовий стан підприємства, зокрема, на його ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність та фінансову стійкість.

Англійський економіст Б.Райан стверджував, що організацію можна представити як сукупність зобов'язань, які лежать в основі діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта. На його думку зобов'язання визначають реальне становище підприємства та рамки, в яких воно може функціонувати. З цього випливає, що система зобов'язань кожної організації визначає її потенціал [1, с. 59].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють економічні вигоди [2].

Одним з видів зобов'язань підприємства є поточні зобов'язання, тобто зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Вони включають короткострокові кредити банків, поточну кредиторську заборгованість, поточні забезпечення та інші поточні зобов'язання [3].

Основні наукові підходи до визначення поточних зобов'язань відображені у табл. 1.

Отже існування значної кількості підходів до визначення сутності поточних зобов'язань свідчить про їх важливість для будь-якого підприємства.

© Ганусич Вероніка Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: veronika_lonchakova@ukr.net

Лоя Маріанна Іванівна, студентка 4-го курсу, спеціальність «Облік і аудит» Ужгородського національного університету, e-mail: loya.maryana@mail.ru

Наукові підходи до визначення поточних зобов'язань

№	Автор	Визначення
1.	Качалін В.В. [4, с. 334]	Поточні зобов'язання – це зобов'язання, для ліквідації яких використовуються поточні активи, які могли б бути використані в звичайній діяльності підприємства; це зобов'язання, які можуть бути погашені також за рахунок прийняття інших поточних зобов'язань, тобто шляхом рефінансування.
2.	Орлов В.І. [5]	Поточні зобов'язання – це зобов'язання, що оплачуються за рахунок активів чи коштів, отриманих у результаті господарської діяльності; зобов'язання, що включають борги та заборгованість, погашення яких очікується протягом року, а також ті, які задовольняються за рахунок використання поточних активів або створення інших короткострокових зобов'язань.
3.	Баффет М., Кларк Д. [6, с. 48]	Поточні зобов'язання – це борги та інші зобов'язання, що компанія повинна погасити в межах одного фінансового року, тобто це кошти, які компанія винна постачальникам за товари та послуги, надані в кредит.
4.	Абалмасова Н.С., Терещенко В.С. [7]	Поточні зобов'язання – це короткострокові фінансові зобов'язання, які мають бути погашені протягом поточного операційного циклу підприємства чи протягом року з дати складання бухгалтерського балансу (із цих двох термінів обирають довший); зобов'язання, які оплачуються на вимогу кредиторів або, як очікується, що вони будуть ліквідовані протягом дванадцяти місяців.
5.	Волинець О.О. [8]	Поточні зобов'язання – це позикові кошти підприємства, термін залучення яких не повинен перевищувати дванадцяти місяців з дати балансу або тривалості звичайного операційного циклу.
6.	Расенко В.М. [9]	Поточні зобов'язання – це зобов'язання, що задовольняються за допомоги використання поточних активів або створення інших короткострокових зобов'язань; зобов'язання, погашення яких визначається моментом виникнення заборгованості за наслідками здійснених господарських операцій.
7.	Шапошнікова О., Філіна Н. [10]	Поточні зобов'язання – це зобов'язання, строк погашення яких був початково встановлений протягом поточного року; заборгованість підприємств юридичним та фізичним особам, яка повинна погашатися в ході операційного циклу або дванадцяти місяців з дати балансу.
8.	Травінська С.І. [11]	Поточні зобов'язання – це зобов'язання, що підлягають погашенню на вимогу кредиторів, а також та частина зобов'язань, яка буде погашена протягом операційного циклу або одного року, починаючи з дати балансу.
9.	Соловійова О.В. [12, с. 271]	Поточні зобов'язання – це оціночні або нараховані суми, які можуть бути необхідними для погашення витрат.
10.	Броунлі О., Річард І. [13, с.496]	Поточні зобов'язання – це зобов'язання, що виникають перед постачальниками та підрядниками за невчасно виконаними угодами.

Кожен господарюючий суб'єкт повинен створити систему обліку короткострокових зобов'язань таким чином, щоб вона максимально швидко фіксувала облікову інформацію про наявність та рух поточних зобов'язань на підприємстві. Адже дані про зобов'язання є підставою для прийняття управлінських рішень та проведення подальшого контролю та аналізу стану підприємства. Тому кожен суб'єкт господарювання повинен постійно здійснювати діяльність щодо вдосконалення обліку короткострокових зобов'язань.

Досить спірним питанням в обліку поточних зобов'язань є наявність у їх складі доходів майбутніх періодів. Відомо, що доходи майбутніх періодів є доходами, отриманими у поточному звітному періоді, але які належать до майбутніх звітних періодів. Тут виникає суперечність, оскільки вони не відповідають ні одній з ознак зобов'язань, але належать до них.

Однією з умов визнання доходів майбутніх періодів є те, що за отриманими коштами передбачається виконання зобов'язань тільки в наступних звітних періодах. Це означає, що доходами майбутніх періодів є такі доходи, по яких ще не понесено повною мірою відповідних витрат. Це, в свою чергу, спричиняє виникнення у підприємства непогашеної заборгованості.

Безперечно, що в складі суми, яка належить до доходів майбутніх періодів є певна частка заборгованості, але є й певна частка отриманого доходу. Тому

головна суперечність полягає в тому, що не можна відносити загальну суму доходів майбутніх періодів до зобов'язань, оскільки в її складі існує частина доходу.

Зрозумілим є те, що не варто відносити доходи майбутніх періодів й до складу отриманих доходів. До того ж, при надходженні на підприємство коштів, які належать до доходів майбутніх періодів, відразу відбувається нарахування податкових зобов'язань з податку на додану вартість. Тому в наступних періодах до доходів списується тільки чистий дохід. Але це приводить до викривлення інформації про отримані доходи у звітності, оскільки до доходів звітного періоду повинні перераховуватися суми доходів разом з податком на додану вартість. Це знову ж таки підтверджує неможливість віднесення доходів майбутніх періодів до складу доходів. Тому найбільш доречним було б віднести доходи майбутніх періодів до складу власного капіталу.

Досить дискусійним є також питання віднесення забезпечень до зобов'язань. Забезпечення характеризуються невизначенням строком та сумою погашення, тобто вони виступають особливим видом зобов'язань. Останні ж, у свою чергу, мають фіксовану дату погашення та суму, яку необхідно сплатити.

МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» зазначає, що забезпечення варто відрізнити від інших видів зобов'язань, оскільки існує певна невизначеність щодо сум та часу їх по-

гашення. Що стосується іншої кредиторської заборгованості, то інформація такого типу, зазвичай, офіційно зафіксована в угоді з постачальниками та іншими кредиторами [14].

У цьому ж нормативному акті зазначено, що забезпечення визнаються як зобов'язання, якщо припустити, що їх можна достовірно оцінити. Але, з самого визначення забезпечень зрозуміло, що їх неможливо раціонально оцінити. Звідси випливає, що забезпечення недоречно визнавати зобов'язаннями, оскільки підприємство не володіє достатньою кількістю інформації про них.

Однією з умов визнання забезпечень є наявність існуючого зобов'язання, що виникло внаслідок минулих подій. У той же час, МСБО 37 стверджує, що в деяких випадках може бути не зрозуміло, чи є існуюче зобов'язання. Тоді припускають, що існуюче зобов'язання буде на кінець звітного періоду (якщо це є більш можливим). Але інформація, заснована тільки на припущеннях, не може бути достовірно відображена в бухгалтерському обліку та звітності, які включають лише фактичні дані. Тому забезпечення не варто відносити до зобов'язань.

Забезпечення більш доцільно було б відображати в балансі у складі власного капіталу, оскільки вони являють собою, певною мірою, резервування коштів підприємства для покриття майбутніх витрат. Більше того, у Плані рахунків забезпечення

не відображаються в складі зобов'язань, а включаються до 4 класу «Власний капітал та забезпечення зобов'язань».

Для поліпшення обліку поточних зобов'язань важливим є налагодження системи внутрішнього контролю на підприємстві. З цією метою варто визначити відповідальних осіб за своєчасне погашення зобов'язань, створити таблицю, в якій узагальнювалася б інформація про наявні поточні зобов'язання із зазначенням термінів погашення. Це, в свою чергу, приведе до раціоналізації процесу відслідковування зобов'язань та запобіганню прострочення заборгованості.

Звичайно, для поліпшення обліку поточних зобов'язань необхідним є використання сучасних інформаційних систем, що прискорить роботу бухгалтерських служб, сприятиме зменшенню кількості помилок та дасть можливість для оперативного відслідковування зобов'язань.

З метою підвищення інформативності облікової інформації щодо поточних зобов'язань підприємство ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика» у рамках управлінського обліку відобразило доходи майбутніх періодів та забезпечення у складі власного капіталу.

У таблиці 2. наведено скорочений баланс ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика» станом на кінець 2013 року, де доходи майбутніх періодів і забезпечення відображаються в складі зобов'язань.

Таблиця 2

Скорочений баланс ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика» станом на 31.12. 2013 р., тис. грн

Актив		Пасив	
I. Необоротні активи	5 465	I. Власний капітал	(5 826)
II. Оборотні активи, у т. ч. грошові кошти та їх еквіваленти	4 461	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-
	195	III. Поточні зобов'язання і забезпечення, в т. ч. поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів	15 752
			990
			780
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-
БАЛАНС	9 926	БАЛАНС	9 926

Після введення змін у робочі баланси управлінських служб (виключення доходів майбутніх періодів та поточних забезпечень зі складу поточних зобов'язань та включення їх до власного капіталу) сформовано робочий управлінський баланс (табл. 3). Це суттєво змінило фінансові показники підприємства ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика». Зокрема змен-

шило суму поточних зобов'язань із 15 752 тис. грн до 13 982 тис. грн. Але найбільш важливим для цього підприємства є те, що включення вищезазначених елементів до складу власного капіталу, дозволило певним чином компенсувати від'ємне значення суми власного капіталу, яке виникло із-за значної величини непокритих збитків (з 5 826 тис. грн до 4 056 тис. грн).

Таблиця 3

Скорочений робочий управлінський баланс ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика» станом на 31.12. 2013 р., тис. грн

Актив		Пасив	
I. Необоротні активи	5 465	I. Власний капітал, у т. ч. поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів	(4 056)
			990
			780
II. Оборотні активи, у т. ч. грошові кошти та їх еквіваленти	4 461	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-
	195	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	13 982
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-
БАЛАНС	9 926	БАЛАНС	9 926

Для ілюстрації впливу пропонованих змін на основні показники фінансової стійкості до і після зміни показники фінансового стану у таблиці 4. наводяться на основі балансу.

Таблиця 4

**Показники фінансового стану ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика»
(на основі балансу станом на 31.12. 2013 р.)**

Показник	Формула	Нормативне значення	Значення		Відхилення
			На основі чинного балансу	На основі робочого балансу	
Коефіцієнт фінансової незалежності	Кф.н. = власний капітал/ валюту балансу	$\geq 0,5$	-0,59	-0,41	+0,18
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Ка.л. = грошові кошти/ поточні зобов'язання	0,25 – 0,35	0,01	0,01	0,00
Коефіцієнт покриття	Кп. = оборотні активи/ поточні зобов'язання	2,0 – 2,5	0,28	0,32	+0,04
Коефіцієнт фінансування	Кф. = залучений капітал/ власний капітал	≤ 1	-2,7	-3,45	-0,75

Суттєво помітне поліпшення значень фінансових коефіцієнтів, зокрема коефіцієнт фінансової незалежності зріс на 0,18, коефіцієнт покриття – на 0,04, а коефіцієнт фінансування зменшився на 0,75. Отже для узагальнення інформації про фінансовий стан підприємства доцільнішим є використання показників, отриманих на основі робочого балансу управлінських служб виробничого підприємства ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика».

Висновки і перспективи подальших досліджень. У цілому облік поточних зобов'язань – це складна система рахунків, документації та звітності, яка в сукупності відображає стан та динаміку поточних зобов'язань суб'єкта господарювання. Тому підприємство повинне постійно контролювати правильність ведення обліку поточних зобов'язань.

Для поліпшення обліку поточних зобов'язань необхідно вжити таких заходів:

– виключити доходи майбутніх періодів зі складу поточних зобов'язань та відобразити їх у складі

власного капіталу з метою забезпечення достовірності даних, віднесених на баланс підприємства;

– виключити забезпечення зі складу поточних зобов'язань та відобразити їх у складі власного капіталу, що приведе до точнішого відображення інформації про поточні зобов'язання;

– запровадити використання сучасних інформаційних систем, що сприяє полегшенню роботи бухгалтерії, зменшенню кількості помилок та прискоренню процесу відслідковування зобов'язань.

Для оптимального прийняття управлінських рішень на виробничому підприємстві ЗАТ «Ужгородська швейна фабрика» було сформовано робочі баланси, в яких доходи майбутніх періодів та поточні забезпечення відображалися у складі власного капіталу. Це привело до отримання більш об'єктивної інформації про стан та динаміку поточних зобов'язань, а, отже, до раціоналізації діяльності управлінських служб підприємства та прийняття оптимальних управлінських рішень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Райан Б. Стратегический учет для руководителя / Б. Райан; пер. с англ. под ред. В.А. Микрюкова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 616 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Міністерством фінансів України від 07.02.2013 р. №73; за редакцією 18.03.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене Міністерством фінансів України від 31.01.2000 р. №20; за редакцією 18.03.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
4. Качалин В.В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами GAAP / В.В. Качалин. – 4-е изд. – М.: Дело, 1998. – 432 с.
5. Орлов І.В. Система зобов'язань у праві та бухгалтерському обліку: порівняльний аспект / І.В. Орлов // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2010. – № 4 (48). – С. 371 – 377.
6. Баффет М. Як знайти ідеальну для інвестора компанію / М. Баффет, Д. Кларк. – Попуррі, 2009. – 79 с.
7. Абалмасова Н.С. Удосконалення бухгалтерського обліку поточних зобов'язань в Україні на підставі міжнародного досвіду // Н.С. Абалмасова, В.С. Терещенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64247.doc.htm
8. Волинець О.О. Деякі проблеми класифікації зобов'язань підприємств ресторанного господарства / О.О. Волинець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2760/1/50.pdf>
9. Расенко В.М. Особливості класифікації зобов'язань підприємства / В.М. Расенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 2 (45). – С. 163 – 170.
10. Шапошнікова О. Взаємозв'язок розрахунків і зобов'язань в обліку / О. Шапошнікова, Н. Філіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_ENXXI_2013/Economics/7_137329.doc.htm
11. Травінська С.І. Сутність категорії «поточні зобов'язання» в бухгалтерському обліку молокопереробного підприємства / С.І. Травінська // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – Вип. 21. – С. 100–105.
12. Соловьева О.В. Международная практика учета и отчетности: учебник / О.В. Соловьева. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 332 с.
13. "Fundamental concepts in liability valuation and reporting" In Brownlee and Richard E.(eds.), Corporate Financial Reporting: Text and Cases. Boston: Irwin / McGraw-Hill, 1998.
14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» від 01.01.2012 р. № 929_05; за редакцією 01.01.2012 р.] [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_051

Одержано 20.03.2015 р.